

МІФОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНОМУ ДОРОБКУ: СУЧАСНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

В статті розглядаються різні концептуальні та методологічні проблеми вивчення міфологічної свідомості в контексті вітчизняного філософсько-релігієзнавчого матеріалу.

Вступ

Однією з найактуальніших проблем для сучасної свідомості й рефлексій філософських і гуманітарних наук постала проблема перегляду позиції щодо міфу, позаяк пізня сучасність постмодерного суспільства саме через міф намагається по-новому осмислити світоглядні й соціокультурні основи власного мислення та розвитку.

Сьогодні існування міфів пов'язане не тільки традиційно із сферою фольклору, побутової обрядності, міфи так само розповсюджені у сфері масової культури, політиці, ідеології, філософії, релігії, мистецтві тощо, й представлені на рівні суспільної і індивідуальної свідомості. Проте процес міфологізації набуває тепер нового змісту й взаємозв'язку із зазначеними вище духовними формами свідомості й діяльності людини.

Сучасний час характеризується провідною роллю мас-медіа, всезагальною інформатизацією та комунікацією, а з теоретичної й ідеологічної сторони – він позначений кризою парадигм сучасної історії, філософських й соціально-гуманітарних рефлексій. Це час вивільнення й зрівнювання в праві на існування різних методів пізнання, різних способів світовідчуття й світорозуміння. Саме в такому просторі полісистемності світоглядних уявлень й різноманітності форм людського мислення й виникає ситуація, коли наукова картина світу на рівні суспільної ідеології і психології поступається провідною роллю міфолого-релігійній й, відповідно, утворюється міфологічний образ мислення і свідомості, що обернено взаємовпливає на сучасне суспільне буття.

Постановка завдання

Феномен міфологічної свідомості, як і будь-яке інше явище суспільного життя, розкривається у багатомірності форм свого конкретно-історичного існування. Внутрішньо суперечливий за своєю природою, він є вираженням тотожності об'єктивних і суб'єктивних чинників генези суспільного розвитку. У сучасній історії він містить не тільки безпосередність дійсних відносин, але й характеризується опосередкованим передуванням реальності через інформаційне моделювання її історичної траєкторії. Отже, дослідження безпосередності проявів такої свідомості може спиратися, перш за все, на засади її історичного змісту й конкретику різноманітних форм втілення у життя.

Проте цілісне вивчення цього феномену неможливе й без розуміння особливості його функціонування як відносно самостійного в своїй довершеності витвору суспільно-історичного розвитку.

В сучасних умовах функціонування міфологічної (міфологізованої) свідомості (в просторі її відносно самостійності) відбувається через особливі транс-

формації. Останні обумовлені не тільки характером змін предметно-практичної, матеріально-виробничої та культурно-духовної сфер суспільного життя, а й породженими такими змінами трансформаціями простору самої суб'єктивності. Тому філософське та релігієзнавче вивчення таких процесів має актуальне та практичне значення. У статті ставиться завдання за допомогою вітчизняного філософсько-релігієзнавчого матеріалу дослідити різноплановість концептуальних й методологічних розвідок у підході до розгляду міфологічної (міфолого-релігійної) свідомості.

Аналіз досліджень і публікацій

Складність природи суспільної свідомості загалом, релігійної та міфологічної свідомості зокрема, певна «невловимість» їхнього наявного буття, особливості їхньої відносно самостійності, засади їхнього виникнення були предметом багатьох відомих дослідників.

В сучасній науковій літературі виокремлюють навіть цілі напрями розробок міфологічної свідомості та міфу, зокрема: лінгвістичний (М. Мюллер, А. Кун, В. Шварц, В. Манхардт, Ф. Буслаєв, А. Афанасьєв, О. Потєбня та ін.); анімістичний (Е. Тайлор, Г. Спенсер, Э. Ленг та ін.); психоаналітичний (В. Вундт, З. Фрейд, К. Юнг, Е. Нойман, Е. Фромм, Дж. Кэмпбелл та ін.); соціологічний (Е. Дюркгайм, Л. Леві-Брюль, М. Мосс); ритуалістичний (Дж. Фрезер, У. Робертсон-Сміт, Дж. Харрисон, Ф. Корнфорд, А. Кук, Г. Мюррей, С. Хьюман, С. Хук та ін.); функціоналістський (Б. Малиновський, А. Редкліфф-Браун); структуралістський (В. Пропп, К. Леві-Строс, Е. Еванс-Притчард) і інші.

Надзвичайно відомим є напрям фундаментального дослідження символічної теорії міфу (Е. Кассирер, С. Лангер, К. Гірц та ін.) та праці, написані з позиції традиційно порівняльного, літературознавчого, історико-філософського та культурологічного аналізу (Ф. Кессиді, Є. Мелетинський, О. Лосєв, М. Стеблін-Каменський, О. Фрейдєнберг, Я. Голосовкер, А. Зайцев, В. Півоев, П. Гуревич, М. Мамардашвілі, С. Аверінцев, Ю. Лотман, В. Іванов) та інші.

Разом з цими дослідженнями міфологічної культури в сучасній гуманітарній науці виразно вирізняється і напрям, пов'язаний з аналізом функціонування міфів у сучасному суспільстві (М. Єліаде, К. Барт), та дослідженням міфологічної свідомості у релігійно-соціальному та філософсько-соціальному аспектах (ми маємо на увазі В. Найдиша з його працями «Філософія міфології. Від античності до епохи романтизму», Є. Режабека «Міфомислення: когнітивний аналіз», М. Савельєвої «Вступ до метатеорії свідомості», О. Ульяновського «Міфодизайн: комерційні та соціальні міфи») тощо.

Основна частина

Значну увагу дослідженню міфологічної культури та міфологічної свідомості приділяють вітчизняні дослідники-релігієзнавці. Останнім часом в Україні було захищено декілька дисертацій, які засвідчили реальне збільшення інтересу до цієї тематики й зафіксували її актуальність. Так, особливості інкорпорації міфологічно-язичницького елемента давніх українців у християнський монотеїзм [1], взаємозв'язок міфології з культурою слов'янського світу [2, с.188 – 193], специфіку та характерні особливості української міфології [3, с. 70], соціальну міфотворчість та формування духовного світу людини [4, с. 147 – 148] досліджувала Т. А. Коберська (Полелюк), загальноєвропейським міфологічно-релігійними архетипам та їхнім виявами в українській духовній традиції було присвячене й оригінальне дисертаційне дослідження А. Поцелуйка [5], первісні релігійні вірування та форми їх сучасного вияву досліджував Д. Базик [6], а позахристиянські компоненти в свідомості православного віруючого в українському контексті аналізував С. Преображенський [7].

Проблеми свідомості у християнській інтерпретації [8, с.121 – 122], й у контексті взаємодоповнюваності релігійного та наукового дискурсів [9, с. 1 – 17] в українському релігієзнавстві досліджував, в тому числі А. Кадикало, який у своїй кандидатській дисертації відзначив, що у зв'язку із підвищенням рівня динамічності взаємного використання понять релігії та науки поняття консенсусу найбільш адекватно, автентично дозволяє окреслити їхні взаємовідносини, це призводить до формування нової онтологічної мовної гри, неологізмів, які є складовими нової постнекласичної наукової парадигми визначення та розуміння цих феноменів [9, с. 4].

Т. Коберська у висновках свого дисертаційного дослідження зазначила, що головними варіантами історичної взаємодії двох світоглядних моделей – міфологічно-язичницької та християнської виступає їх механічне змішування, вкраплення, й органічне взаємопроникнення [1, с. 4], але завдяки своїм універсалістським засадам цілісності, спорідненості в ньому світу й людини, *міф і досі залишається своєрідним способом людської життєдіяльності* в сфері фольклору, побутової обрядовості та набуває якісно нового смислового значення в релігії, соціальній філософії та політології [1, с.5].

У свою чергу дослідник А. Поцелуйко засвідчив, що: «Міфологічна свідомість не є стадіальною в розвитку людства, а є *неодмінним складником* духовного життя людей на *всіх його історичних етапах*. Підтвердженням цього є те, що сучасна людина перебуває в тій чи іншій мірі під глибинними психічними впливами символів і міфів. Раціоналістична цивілізація, звівши уявлення про міф до рівня дитячої оповіді, позбавивши міф його сакрального значення насправді просто витіснила міф за лаштунки людської свідомості. У підсвідомості, міфологічні образи і архетипи продовжують жити і шукати будь-якої можливості вихлюпнутись назовні «з силою стиснутої пружини» (як це зазначив К. Г. Юнг)...» [5, с. 1].

«Розуміння того, що людина потрапляє під владу міфу, – продовжував він далі, – вимагає акценту-

вання уваги на існуючій міфології, міфотворчості та їх впливу на масову поведінку. Адже остання є важливою детермінантою соціального прогресу. Відтак з'ясування причин цієї поведінки, що закладені частково і в міфологічному мисленні, уможливило спрямування активності людей в конструктивне русло» [там само, с. 1].

Позитивно оцінюючи провідні тези дисертаційного дослідження А. Б. Поцелуйка й спираючись на них, ми все ж таки дотримуємось думки, що глибинні психічні впливи символіки та міфів на свідомість сучасного індивіда є тільки однією, незначною площиною реального функціонування міфологем в суспільній та індивідуальній свідомості. На нашу думку, причини та процеси міфологізації цієї свідомості криються набагато глибше, та є набагато більш об'ємними й різноманітнішими.

Вагомим виявився й доробок С. Преображенського, який на підставі аналізу структури свідомості сучасного православного українця запропонував таку змістовну схему (типологію) наявних, на його думку, у цій свідомості «позахристиянських світоглядних компонентів»:

- Релігійні, до яких відніс архетипні (реліктові язичницькі) та неязичницькі релігійні уявлення;
- Квазірелігійні компоненти, які, на думку, С. Преображенського, виникають на перетині релігійного, міфологічного та наукового світоглядів, і вміщують цілий конгломерат магічних, містичних, езотеричних та мезотеричних вчень і окультних практик, паранаукових уявлень тощо;
- Міфологічні компоненти, які складають як старовинні, так і новоутворені етнічні, історичні, соціальні та політологічні міфологеми;
- Секулярні елементи, що створюються з окремих наукових гіпотез чи фактів, філософських уявлень та концептуальних побудов тощо [7, с. 4].

Таким чином, С. Преображенський підтвердив, що теоретичний розподіл свідомості на свідомість релігійну, міфологічну і т. і., – це суто теоретичний прийом, наукова ідеалізація, до якої вдаються вчені для того, щоби класифікувати й проаналізувати, схематизувати відповідні ознаки того чи іншого феномену, або предмету дослідження. В реальності людська свідомість є надзвичайно складним та багатокомплексним утворенням, що містить в собі найрізноманітніші елементи.

Надзвичайно важливими, на наш погляд, є результати досліджень Л.Г. Вороновської («Специфіка міфо-релігійної свідомості і сприйняття мови» [10, с. 136 – 144], «Релігійна свідомість: минуле і сучасне» [11, с. 9 – 11], «Свідомість і мова: філософсько-релігієзнавчий аналіз» [12], яка у своїх працях здійснила компаративний аналіз міфологічної й релігійної свідомості та особливостей впливів текстів міфологічного й релігійного характеру. Л. Вороновська намагалася реконструювати взаємодію мови і свідомості як конституюючих релігійних переживань, релігійного досвіду, а також прослідкувати їх динаміку й трансформацію – від міфологічної свідомості до свідомості релігійної. При цьому дослідниця виявила, що важливо розуміти наявність щонайменше трьох аспектів свідомості. По-перше, свідомості, яка

спрямована на безпосереднє споглядання (така свідомість, на думку дослідниці, має, насамперед, пізнавальну орієнтацію та в дослідницькому плані пов'язана, насамперед, з предметним знанням і практичною діяльністю). По-друге, свідомості «спрямованої крізь природу на саму себе» (само-рефлектуючим її взірцем). І, нарешті, свідомістю, що «нібито знаходиться між пізнавальною і рефлексивною установками, й у цьому випадку, ... містить смислові паузи» [12, с. 4].

Л. Вороновська прослідкувала також специфічні прийоми вироблення та руху міфем: «узагальнення і категоричні оцінки, які переводять ситуацію на рівень глобальної катастрофи, перед якою людина відчуває власне безсилля і схиляється до занурення у «колективне несвідоме»; формування образу «пророка»: світлої сили, генія, тобто абсолютного суб'єкту, який може розкрити шляхи для подолання катастрофи; нейтралізація попередніх (якщо вони існували) релігійних настанов; апелювання до передінтелектуальних рівнів психіки людини; активізація «механізмів» табу; акцентування певних рис у образі «пророка»: об'єктивності, єдності з віруючими, принциповості, абсолютної віри тощо; використання ірраціональної «магії слова», що змішує назви й дійсність, твердження й факти, докази й звинувачення, ділові поради й містичні передбачення, наукове прогнозування й пророцтва» [10, с. 15] і т.і. Усі ці комбінації, які, безумовно, трохи відслоняють таїну інкорпорації міфем та міфологем не тільки у релігійну, але й будь-яку іншу свідомість, на думку дослідниці, можна виявити не лише у релігійних впливах, але й у будь-яких міфологічних текстах, які збережені на масову свідомість.

Вибір методології дослідження міфологічної свідомості, міфологічної культури загалом, має, безумовно, надзвичайно важливе значення. Адже і збіжність історичного і логічного, й закони та методи формально-логічного мислення, та історико-філософська компаративістика в даному випадку не вирішують остаточно всі наявні проблеми.

До аналізу міфологізації свідомості в Україні вдавалися різні дослідники. Так, в Інституті філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України свого часу була розроблена методологія аналізу кризових перетворень свідомості, які, на думку вітчизняних учених, саме призводили до її міфологізації. Так, наприклад, у відділі історії зарубіжної філософії цього Інституту етап переходу від «міфологеми абсурду» до «міфологеми бунту» в філософії А. Камю розглядали саме в якості наслідку деструкції свідомості через обернення синтезуючого цю свідомість принципу цілепокладання, трансформації ціннісної структури свідомості, порушення просторово-часових характеристик тощо [13, с. 130-147]. Важливим є саме і те, що міфологізацію та деструктивні процеси в суспільній та індивідуальній свідомості в даному випадку пов'язували саме з моментом її дереалізації внаслідок парадоксів відтворення в цій свідомості феномену обернення форм субстанційних соціально-економічних відносин, у тому числі, й відносин соціальної раціональності [14].

З огляду на абсолютну своєрідність духовної сфери життєдіяльності людини, до якої належить і

релігійна, й міфологічна свідомість, і особливо, у її порівнянні зі сферою матеріальної практики, українськими вченими-релігієзнавцями розроблялися й інші різновиди методології аналізу такої свідомості. Зокрема, методології, пов'язаної зі сферою психології релігії та її первинних міфологічних витоків.

Останнім часом у вітчизняній науковій літературі з'явилися спроби вийти на рівень парадигмального аналізу міфологічної свідомості. Вдалим прикладом у цьому контексті може бути дослідження українських вчених Л. Г. Конотоп В. Л. Хромця [15, с. 67-100], у якому вони проголосили необхідність структурного, феноменологічного та інтроверсивного аналізу містичної філософії та міфології. Міфологію, містику, магію, окультизм вони розглядають як «ідеальні типи», вважаючи їх формою ментальних можливостей індивіда, які актуалізуються у сфері духовно-душевної діяльності, спрямовуються на сприйняття, усвідомлення та відчування світу. Аналізуючи спрямування свідомості, яка конститує таку діяльність, розглядаючи її інтенційність та предмет такої інтенційності, ці дослідники реально виходять на рівень феноменологічного дослідження. Фактичний стан чи то архаїчної, чи то будь-якої релігійності, стверджують вони, – це розрив, який людина долає через інтуїцію проявів священного у профанному світі. «Слід узагальнити: є світ священного, якому протистоїть або протиставляється світ мирського, в останньому є прояви першого у його модальностях, долучаючись до яких відбувається подолання фактичності» [15, с. 71].

Священне в даному випадку постає як норма релігії, її ідеал і сфера, на яку спрямований вектор містичної настанови. І якщо сакральне виявляється у своїх модальностях, які описуються в морально-ціннісних термінах, то у містиці й міфології священне здобувається за допомогою духовної діяльності, через самосвідомість в процесах містичної практики.

Констатація дихотомії священного і мирського, яка описує онтологію релігійного та релігійно-містичного та міфологічного розуміння світу, як дихотомія архетипічного існування – реального, справжнього та нереального – і дозволяє авторам говорити про духовно-містичний досвід та практику, які виступають скрижалями міфологічної культури, як про феномени подолання конкретно-історичних онтологічних форм просторово-часової визначеності. В своїх працях М. Шелер відповідно називає це ідеацією (ідеацією як осягнення сутнісних форм) [16, с. 164]. І справді, міфологічна й релігійно-містична свідомість стверджує саме відносний характер часово-просторової зумовленості. Скажімо, у свій час М. Еліаде відзначав, що подолання мирського часу й здобування великого часу міфів, є рівнозначним проголошенню вищої містичної реальності [17, с. 164 – 165]. І якщо в даному випадку, як це справедливо зауважує вітчизняна дослідниця Г. Неня, погодитись з Е. Дюркгаймом у тому, що час і простір мають соціальну природу [18, с. 13 – 15], й з Августином у тому, що особистість людської істоти формується в залежності від її індивідуальної здатності сприймати феномени часу і простору як надстворіння, (структуризації колективної свідомості), – то ми

саме і маємо зрозуміти міфологічну культуру, містику та містичний досвід як вчення про здатність повного або часткового виходу за межі онтологічно узвичаєної системи часово-просторових координат.

Подолання просторової усталеності, яке зазвичай здійснювалося за допомогою міфу, ґрунтувалося на входженні людської істоти у своєрідний «містичний» стан, де й здійснювався «розрив онтологічного рівня» людського існування, тобто, – розрив дійсності та реальності (дійсності, як профанної просторово-часової визначеності, а реальності – як того, що, власне, й приховувалося за цією дійсністю). «У цьому випадку, – стверджують Л. Конотоп та В. Хромець, – класичною ілюстрацією подібного розмежування у метафоричній формі є міф «про печеру» Платона, де він виокремлює два світи – світ умосяжний – реальний, який має онтологічний статус та світ явищ – світ нереальний, примарний» [15, с. 76].

Звернення до процесів інтенційності свідомості, визначення напрямку інтендування від профанного до ідеального (священного у їх термінології), на нашу думку, дозволяє феноменологічно визначити особливі параметри й сутність міфологічної свідомості, міфологічної культури та містичної практики, виокремити суб'єкт, об'єкт і процес інтендування, який й визначається моментом творення містичної настанови (зміну ментально-емоційного ставлення до світу). Містична настанова у даному випадку й виступає як накреслення та актуалізація в свідомості людини певного вектора, який поєднує самосвідомість індивіда зі сферою ідеального (священного).

Цікаву методологію дослідження запропонувала, приміром, так само харківська дослідниця Ю. Шабанова [19], яка спробувала відійти від абсолютизації в процесах пізнання ірраціоналістичних форм свідомості методів, або ж принципів абстрактного теоретизування. Процес становлення та формування філософії в межах міфологічної свідомості, на її думку, й відбувався на межі «миготіння» міфології, метафізики та містики як «єдиного буття філософуючої свідомості». Те, що раніше у науковій літературі розмежовувалося і розводилося як раціональне та ірраціональне, як метафізичне і міфологічне або містичне, пропонується Ю. Шабановою синтезувати заради пошуку нових форм метафізики та «нового рівня трансцендування до сутнісно-первопричинного світового універсуму». Трансцендування до сфери ірраціонального та відновлення єдності з ним, що була історично втрачена у процесах логіко-аналітичного дискурсивного відтворення дійсності, розглядається в її працях як визначальний фактор містичної, міфологічної і трансперсональної природи метафізики. А містична об'єктивно-суб'єктивна єдність покладається як визначальний фактор раціональної дедукції в метафізиці. Тому і метафізика, де така суб'єкт-об'єктна єдність визначає конструювання онтологічної реальності і постає основним принципом гносеологічного методу, дістає статус містичної метафізики у «значенні фундаментального вчення щодо вищих принципів буття як надрозумної, надемпіричної суб'єктивної реальності, у вигляді трансцендентно-інтровертного синтезу»

[19, с. 13]. Цей тип метафізики, роз'яснює свою позицію Ю. Шабанова, має своєю метою не спекулятивно сконструйовану трансцендентність, а досвід «переживання трансцендентної реальності як сутнісної глибини людини...» цікавим є і те, що співвідношення прадавніх форм міфологічного мислення, містики та метафізики проголошується тут умовою для достеменного філософування, а існування метафізики поза таким її підґрунтям – формалізованою схемою, нездатною відтворити реальне зближення філософуючого суб'єкта з метафізичним об'єктом. Містичне переживання, яке є своєрідним компонентом і міфологічної свідомості, розуміється дослідницею в якості безпосередньої практики трансперсонального єднання з трансцендентною реальністю (тобто, з ідеальним). При цьому містичне, або ж міфологічне – залишається «індивідуальним досвідом, позбавленим сенсоутворюючого концепту розробки загальноціннісної систематизації, що здійснюється через метафізичне осмислення та формування теорії...» [19, с. 14].

Безумовно вірною є наукова позиція, яка передбачає аналіз міфологічної свідомості в синкретичності її змісту та багатоманітності виявів, зокрема, у сукупності явищ та дій, що допомагали й пов'язували людину з утаємниченими істотами або силами (єгипетські або елевсінські містерії, інші езотеричні ритуали, культові обряди); у різних формах окультизму, таких як магнетизм, магія, теургія, медіум-містичні або спіритичні явища; у різноманітних прадавніх вченнях щодо внутрішнього єднання людського духа з абсолютним, ідеальним, як способом своєрідного пізнання онтологічної першооснови світу через індивідуальний духовний досвід та самосвідомість. А вже перші визначення містики як сукупності ритуально-культових дій і відносили нас до архаїчних культур стародавнього Єгипту, Греції та Месопотамії. І усі вони були позначені пріоритетом міфосвідомості.

Висновки

Враховуючи досвід надбань філософсько-релігійнознавчої проблематики, слід все ж таки відзначити, що, на наш погляд, вивчення феномену міфологічної свідомості повинно ще доповнюватися одночасно аналізом певних сумісних площин. Зокрема, аналізом змісту соціально-економічних процесів, які призводять до змін ціннісної структури свідомості та інших її трансформацій, до змін способу самоактуалізації індивіда, змін способу його життєдіяльності, які визначають його світорозуміння та світосприйняття, моделюють його поведінку в суспільстві. При такій постановці та баченні проблеми вагомими є, насамперед, ті концепції, які визначають вищезазначені трансформації, зокрема, концепція обернених форм, діалектики негативних цінностей, концепція моделювання поведінки сучасного індивіда за принципом «людини граючої», «людини споживаючої» й т.і., концепція ролі техніки і технології в постмодерністському та інформаційному суспільствах тощо.

Список літератури

1. Коберська Т. А. Структурно-функціональний аналіз міфологічно-релігійних уявлень і вірувань українців та їх інкорпорація в монотеїзм: автореф. дис. канд. філос. наук :

спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / Т.А. Коберська. – К.: Інститут філософії імені Г. С.Сковороди НАН України, 2003. – 18 с. ;

2. Полелюк Т. А. Міфологія і культура слов'янського світу / Т. А. Полелюк // Слов'янський вісник : міжвідомчий науковий збірник. – Рівне, 1998. – Вип.1. – С.188 – 193. ;

3. Полелюк Т. А. Специфіка і характерні особливості української міфології / Т. А. Полелюк // Ювілейна наук.-техн. конф. професорсько-викладацького складу та студентів інституту, привчена 50-річчю перемоги у Великій Вітчизняній війні. – Рівне., 1995. – Секція «Філософія та культурологія» – С. 70.;

4. Полелюк Т. А. Соціальна міфотворчість та формування духовного світу людини / Т. А. Полелюк // Національне виховання: формування світогляду і духовних цінностей у студентської молоді: зб. матеріалів і тез наук.-практ. конф. – Рівне, 1995. – Вип.3. – С.35 – 39.

5. Поцелуйко А. Б. Загальноєвропейські міфологічно-релігійні архетипи та їх вияв в українській духовній традиції: автореф. дис. на здобуття канд. філос. наук. : спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / А. Б. Поцелуйко. – К., 2004. – 22 с.

6. Базик Д. В. Первісні релігійні вірування та форми їх сучасного вияву: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. : спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / Д. В. Базик. – К., 2010. – 18 с.

7. Преображенський С. І. Позахристиянські компоненти в свідомості православного віруючого: український контекст: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. : спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / С. І. Преображенський. – К., 2010. – 20 с.

8. Кадикало А. М. Проблема свідомості у християнській інтерпретації / А. М. Кадикало // Вісник Національного аграрного університету. – 2003. – № 65. – С. 121 – 122.

9. Кадикало А. М. Проблема свідомості у контексті взаємодоповняльності релігійного та наукового дискурсів. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. :

спец. «Релігієзнавство» / А. М. Кадикало. – К.: Інститут філософії імені Г. С.Сковороди НАН України, 2006. – 17 с.

10. Вороновська Л. Г. Специфіка міфо-релігійної свідомості і сприйняття мови / Л. Г. Вороновська // Мультиверсум: Філософський альманах. – 2000. – № 12. – С. 136 – 144.

11. Вороновська, Л. Г. Релігійна свідомість: минуле і сучасне / Л. Г. Вороновська // Лівобережна Україна у Всеукраїнському філософсько-культурному вимірі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Чернігів, 2007. – С. 9 – 11.

12. Вороновська Л. Г. Свідомість і мова: філософсько-релігієзнавчий аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. : за спец. 09.00.11 – релігієзнавство / Л. Г. Вороновська. – Київ, 2008. – 18 с.

13. Райда К. Ю. Отражение деструкции сознания личности в философии экзистенциализма / К. Ю. Райда // Современная буржуазная философия человека. – К., 1985. – С.130 – 147.

14. Ермоленко А.Н., Райда К.Ю. Превращенные формы социальной рациональности / А.Н. Ермоленко, К.Ю. Райда. – К.: «Наукова думка», 1987. – 164 с.

15. Конотоп Л. Г., Хромець В. Л. Головні характеристики мистики: структура і зміст (в контексті релігійної антропології) / Л.Г. Конотоп., В.Л. Хромець // Антропологічні виміри езотеричної філософії. – Слов'янськ: Печатный двор, 2005.

16. Шеллер М. Положение человека в космосе / Макс Шеллер // Избранные произведения. – М. : Гнозис, 1994. – С. 129 – 193.

17. Элиаде М. Религии Австралии / Мирча Элиаде; [пер. с англ. Л. А. Степанянц]. – СПб., Университетская книга, 1998. – 319 с.

18. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя: тотемна система в Австралії / Еміль Дюркгайм; [пер. з фр. Г. Філіпчук, пер. З. Борисюк]. – Київ: Юніверс, 2002. – 424 с.

19. Шабанова Ю. О. Трансперсональна метафізика Майстра Екхарта в контексті розвитку європейської філософії. – Дніпропетровськ.: Національний гірничий ун-т, 2005. – 237 с.

Т.Г. Шорина

МИФОЛОГИЧЕСКОЕ СОЗНАНИЕ В УКРАИНСКОМ ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНОМ ИЗУЧЕНИИ: СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье рассматриваются различные концептуальные и методологические проблемы, связанные с изучением мифологического сознания в контексте отечественного украинского философско-религиоведческого материала.

T. Shorina

MYTHOLOGICAL CONSCIOUSNESS IN THE UKRAINIAN PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS STUDIES: CONTEMPORARY CONCEPTUAL AND METHODOLOGICAL RESEARCHES

The article clarifies the various conceptual and methodological problems associated with the study of mythological consciousness in the context of domestic Ukrainian philosophical and religious studies material.